ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ

(ਜਵੱਦੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਪਰਸ਼ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮਾਰੋਹ ਮੌਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ' ਬਾਰੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲੇਖ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।)

ਅਕਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ 31 ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹੋਏ ਸਰਬੱਤ ਮਾਈ ਭਾਈ ਜੀਓ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ।

ਅੱਜ ਪੰਜਵੇਂ ਰੋਜ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨੋਰਥ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਹੈ, "*ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ॥*" ਐਸਾ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਤਿਯੁਗ ਵੱਲ ਆਪਾਂ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ਼ ਜੀ ਵੱਲ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਤ੍ਵਾਂ ਦਾ ਕੈਸਾ ਸੁਭਾਓ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਖਿੰਡਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੀ-ਕੀ ਸਾਧਨ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤੇ ਨੇ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕੀ-ਕੀ ਸਾਧਨ ਵਰਤੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਨਾਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਸਾਜ਼ ਰੱਖਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸੰਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਸਰਾ ਨੰਬਰ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਵਿਰਤੀ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਡਉਰੂ ਰੱਖਦਾ, ਇੱਕ ਸਾਜ਼ ਰੱਖਦਾ ਆਪਣੇ ਕੋਲ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਰਦ ਵੱਲ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੀਣਾ ਰੱਖਦੈ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਇੱਕ ਸਾਜ਼ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਯੋਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਕਿੰਗਰੀ ਰੱਖਦੇ, ਸਾਜ਼ ਰੱਖਦੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਨੰਤ ਨੇ, ਕਿੰਨਿਆਂ ਕੁ ਦੇ ਨਾਂ ਲਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਖ਼ੈਰ, ਦੁਆਪਰ ਯੁੱਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ ਜੀ, ਆਪਣੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੰਸਰੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਸਾਜ਼ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਆਪਣੇ ਕੋਲ।

"ਮੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੀ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ, ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਕਿਆ ਲੋੜ ਹੈ? ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਆ ਲੋੜ ਹੈ।" "ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ, "*ਕਲਿ ਤਾਰਣ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਯਾ॥*" ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਦੋ-ਚਾਰ ਦਸ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਇੱਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਹੈ ਉਹ ਜਗਤ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ ਆਉਂਦੀ, ਈਸ਼ਵਰੀ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਮਰਦਾਨਿਆ ਬਾਣੀ ਆਈ ਹੈ, ਰਬਾਬ ਵਜਾਓ, ਕੋਈ ਸਾਂਈਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਰਬਾਬ ਵੱਜਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਪਹਿਲਾ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਸਾਜ਼ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸਾਜ਼ ਇੱਕ ਬਰਤਨ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥ ਹੈ, ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਵਰਤਾਈ। ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਣੀ ਪਏਗੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਤਨ ਆਏਗਾ ਤੇ ਸਾਰਾ ਪਦਾਰਥ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਵੇਗਾ। ਬਰਤਨ ਸਭ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਆਏਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਦਾਰਥ ਪਾਇਆ ਜਾਏਗਾ। ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਨੇ ਲਗਭਗ 84 ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਕਰੀਬ-ਕਰੀਬ ਵਰਤਾਏ ਨੇ ਸਨ। ਰਾਗ ਇੱਕ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵਰਤਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਵਰਤਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਉਪਲਬਧ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਅਸੀਂ ਰਾਗ ਨਾਦ ਸੰਗੀਤ ਆਦਿਕ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ।

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਦੂਜੇ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹੋ, ਚਾਹੇ ਤੀਜੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਤੱਕ, ਬਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਗ ਜਾਂ ਤਤਕਰੇ ਦੇ 31 ਰਾਗ ਆਏ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਨੇ, ਲਗਭਗ 100 ਦੇ ਕਰੀਬ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ 31 ਰਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚੱਲਾਂਗੇ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਬਰਤਨ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬਰਤਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਓਨਾ ਚਿਰ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਦਾਰਥ ਨਹੀਂ ਟਿਕੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਵੋਗੇ ਅਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਭਲਿਆ ਲੋਕਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਬਰਤਨ ਨਹੀਂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਟਿਕੇ, ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਖੜ੍ਹ ਜਾਏ, ਕਿਵੇਂ ਟਿਕੇ, ਬਰਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾ ਟਿਕਦੀ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਭਾਵੇਂ ਬਰਤਨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੋਨੇ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਚਾਂਦੀ ਦਾ, ਲੋਹੇ ਦਾ, ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਬਰਤਨ ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਦਾ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਪਾਤਰ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਮੁਰਾਦ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ

ਸਾਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਉਹ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਵੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ *ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮੁ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ* ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਜੋ ਹੈ, ਅਦਾਇਗੀ ਹੈ, ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਭੇਟਾ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਬਾ-ਅਦਬ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ, ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ ਭੇਟਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਤੇ ਜੋ ਚਲਾ ਕੇ ਦੂਰੋਂ ਮਾਰ ਦੇਈਏ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਕੀਤੀ ਭੇਟਾ ਹੀ ਹੈ ਉਂਞ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਅਵੱਸ਼ ਟਿਕ ਜਾਏਗੀ, ਸਤਿਗੁਰੂਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਤਰਤੀਬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ, ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਸਭ ਨੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਰਾਗ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸੋਰਠਿ, ਧਨਾਸਰੀ, ਜੈਤਸਰੀ ਇਤਿਆਦਿ ਰਾਗ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਹੈਨ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਾਂ ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ 5, ਭਾਵ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਦਾ ਨਾਂ ਆਇਆ, ਫਿਰ ਮਹਲੇ ਦਾ, ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਆਇਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਚੀ, ਤਰਤੀਬ ਕੈਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਿਵੇਂ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅਨੰਤ ਗੁਣ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਜੀਅ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ***ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਵੀ ਜੋੜਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੋੜੀਆਂ ਨੇ, ਅਲਾਹੁਣੀਆਂ ਨੇ, ਛੰਤ ਨੇ, ਕੁਚੱਜੀ ਹੈ, ਸੁਚੱਜੀ ਹੈ, ਗੁਣਵੰਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ।***

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਉਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਔਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵੇਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਲਗਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨਾ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਭਲਾ! ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੱਲ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਬੱਚੇ ਐਵੇਂ ਸਿੱਖ ਜਾਣਗੇ, ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਨੇ ਔਗੁਣ ਸਿੱਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਣ ਸਿਖਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਅਸੀਂ ਵਡੇਰਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ? ਕਦੀ ਸੋਚ ਕੇ ਦੇਖੋ ਕਦੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ, ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਵੇਖੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝ ਕੇ ਬਿਹੇਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ? ਖ਼ੈਰ ਇਹ ਇੱਕ ਦੂਸਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਬਰਤਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ, ਰੱਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਟਿਕ ਸਕੇ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਰਦਾ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਣਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਰਾਗ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਕੌਣ ਆਏਗਾ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸੁਣੇ ਬਿਨਾਂ ਜਾਏਗਾ ਕੌਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣਦਾ ਸਾਂ।

ਆਪ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੁਣਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਦਾ, ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਹਰ ਦਸਮੀ ਤੇ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਂਞ ਰੋਜ਼ ਵੀ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੈ ਗੁਰੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਰਤਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਸੰਗੀਤ। ਇਸ ਤੋਂ ਆਪਾਂ ਵਿਛੜਨਾ ਨਹੀਂ ਅਗਰ ਵਿਛੜ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕੇਗੀ ਔਰ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੰਗੀਤ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਸੰਗੀਤ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਸੰਗੀਤ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਨੇਤਰ ਦਿੱਤੇ ਨੇ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੈ ਹਰ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਦੋ ਨੇਤਰ ਦਿੱਤੇ ਨੇ ਪਰ ਦੋ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਹੀਂ। ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਵਸਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਇੱਕ ਸੰਗੀਤ ਹੈ। ਦੋ ਨੇਤਰ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਐਂਗਲ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਉਥੇ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਐਂਗਲ ਮਿਲਾ ਲਏਗਾ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਦੋ ਨੇਤਰ ਦਿੱਤੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਇੰਨੇ ਸੋਹਣੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਲਈਏ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣੇ ***ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਸੰਗੀਤ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦਾ, ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਪੱਥਰ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਵੀ ਅੰਸੂ ਉਤਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਔਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਂਈਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਂਈਂ ਬਾਰੇ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਾਡੀ ਸਿੰਘ ਵਾਰਾਂ ਗਉਂਦੇ ਨੇ ਵਾਰਾਂ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਜੋਸ਼ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਗੀਤ ਵੀ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਓ ਭੀ ਹੈ। ਮਨ ਵੀ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਏਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਰਾਮਾਤ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰਾਮਾਤ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਲਈ ਲੋਹਾ ਚਾਹੀਦੈ। ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਵਰਗੀ ਜਿਹੜੀ ਅਥਾਹ ਚੰਚਲ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀਲ੍ਹ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੰਤਰ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਿੱਤਾ।*** ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਮ ਕਈ ਵਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਨੂੰ, ਬੰਗਾਲੇ ਨੂੰ ਬੀਨ ਵਜਾਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਸੱਪ ਵਰਗਾ ਚੰਚਲ, ਸੱਪ ਵਰਗਾ ਜ਼ਾਲਮ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਆਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਜੰਮਣ ਵੇਲੇ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬੀਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਰਿਐਕਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ? ਸਾਹਮਣੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਸ਼ੈਤਾਨ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ, ਕੀਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਪਈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮੰਤਰ ਮਿਲ ਜਾਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮਿਲ ਜਏ ਸੰਗੀਤ, ਫਿਰ ਕੀ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦਾਮਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਬਹੁਤ ਸ਼ੱਕ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਆਖੋਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ

ਮੰਤਰ ਮਨ ਨਹੀਂ ਜੋੜਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮਲ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਕਾਮਲ ਮੁਰੀਦ ਅਵੱਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਮਿਲਦਾ, ਕਾਮਲ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।

ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੰਗੀਤ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਕੀਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਤੇ ਤੋੜਨ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਭੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਜ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਵੱਜਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮਨ ਤੋੜ ਵੀ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਿਤਨਾ ਇਹਦਾ ਲਾਭ ਹੈ ਉਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ ਤੋੜਨ ਤੇ ਜੋੜਨ ਦਾ। ਮੰਜ਼ਿਲ ਨਾਲ ਰਸਤਾ ਜੋੜਦਾ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੋਂ ਰਸਤਾ ਤੋੜਦਾ ਵੀ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਵੱਲ ਆਏ ਹੋ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ, ਚਿਹਰਾ ਕਰਕੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਦਾ ਰਿਜ਼ਲਟ ਕੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੰਜ਼ਿਲ ਮਿਲ ਗਈ ਪਰ, ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਜਾਉਗੇ ਨਾ ਜਦੋਂ ਪਿੱਠ ਕਰ ਜਾਉਗੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ, ਤਾਂ ਵਿਛੜ ਵੀ ਜਾਉਗੇ। ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਜਦੋਂ ਪਿੱਠ ਕਰ ਜਾਉਗੇ ਤੇ ਇਹਦੇ ਵੱਲ ਤੇ ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਵਿਛੜ ਵੀ ਜਾਉਗੇ। ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਰਸਤਾ ਇੱਕ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ ਜੋੜਨ ਤੇ ਤੋੜਨ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵੱਚ ਜਕੜੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਤੇ ਜੋੜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਐਹ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਛੰਤ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਸਲੋਕ ਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਲਿਖੀ, ਟਿਊਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਸੁਣ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋ। ਪਰ ਜੇ ਰਚਨਾ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਗਾਈਏ ਉਹ ਨੂੰ ਜੈਤਸਰੀ ਵਿੱਚ ਤਾਸੀਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰ ਰਚਨਾ ਆਪਣੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਉਹਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਹੈਡਿੰਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਸੰਗੀਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤਰਜ਼ ਲਿਖੀ ਹੈ ਟਿਊਨ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਦਾਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਟਿਊਨ ਬਦਲ ਦਿਆਂਗੇ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸੰਗੀਤ ਬਦਲ ਦਿਆਂਗੇ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਬਦਲ ਜਾਏਗਾ।

ਇੱਕ ਸੰਗੀਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇੱਥੇ ਬਾਰਸ਼ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਮੇਘ ਮਲ੍ਹਾਰ, ਪਰ ਇੱਕ ਸੰਗੀਤ ਦੀਪਕ ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਗ ਵੀ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਇੱਕ ਆਸ਼ਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਣਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸੰਗੀਤ। ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਨੇ ਗਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਉਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਮਨ ਆਈਆਂ ਤਰਜ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਂਈਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੇ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਸੰਗੀਤ ਗਾਇਆ ਜਾਏ, ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨੇ ਪਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੇ ਮੋਹਰਾਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਐਸਾ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਐਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਕਿੰਤੂ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਗੁਰੂ 'ਤੇ ਅਗਰ ਉਹ ਦੇ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਬਦਲ ਦਿਆਂਗੇ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਦੀ ਟਿਊਨ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਰਾਗ ਲਿਖਿਆ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਕਿਆ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਜੋ ਸੋਚ ਹੋਏਗੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਜਾਏਗੀ?

ਕੀ ਸੋਚ ਹੈ ਸਾਡੀ? ਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ, ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਾਂਗੇ ਔਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇਣੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸੇ ਮਾਰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚੱਲਣਾ ਹੋਏਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਏਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਈਸ਼ਵਰੀ ਸੱਦ ਹੈ ਇਹ ਜੋ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਇਹ ਰੱਬ ਦੀ ਸੱਦ ਹੈ, ਰੱਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ। ਜਿਧਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਸਾਡਾ ਮਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ।

ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰੀ ਸਦ- ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਕੇ ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਜਿਵੇਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਗੁਰੂਆਂ ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ *"ਆਪਿ ਨਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ॥"* ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਜਿਤਨੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਹ ਨਾਦੀ ਗੁਰੂ ਨੇ। ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨੇ ਗੁਰੂ ਥਾਪੇ ਗਏ ਨੇ। ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਪਰ ਜਦੋਂ ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਨਾਮੀ ਨੇ ਇੱਕ ਮੈਸਿਜ਼ ਦਿੱਤਾ, ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਆਪਣਾ ਬਈ ਐ ਜੀਵ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਮੇਰੀ ਉਂਗਲ ਛੱਡ ਗਏ ਨੇ, *"ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ॥"* ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਇਸ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੀ ਇਹ ਸੱਦ ਲੈ ਜਾ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਈਂ। ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਥਰੂ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਗੇ। ਉਹ ਵਾਪਸ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਮੇਰਾ ਐਡਰੈਸ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋਵੋਗੇ ਕਿ ਰਵਿਦਾਸ ਵਰਗਾ ਜੋੜੇ ਗੰਢਣ ਵਾਲਾ, ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਵਰਗਾ ਚੰਦੇ ਛਾਪਣ ਵਾਲਾ, ਸਧਨੇ ਕਸਾਈ ਵਰਗਾ, ਧੰਨੇ ਜੱਟ ਵਰਗਾ ਇਤਿਆਦਿ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਭਗਤ ਹੋਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਇਕਦਮ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ। ਭਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੀ ਕੀ ਸਮਝ ਸੀ, ਪਰ ਗੱਲ ਜਦੋਂ ਰੱਬ ਦੀ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਈ ਹੈ। ਰਾਗ ਤੋਂ

ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ, ਬੋਲੀ, ਭਾਵ ਰੱਬ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਬੋਲਿਆ ਕਦੀ ਤਾਂ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ *ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉਹ ਰਾਗ ਹੀ ਹੈ। ਰਾਗ ਨਾਲ ਹੀ ਬੋਲਦਾ, ਜਦੋ ਵੀ ਰੱਬ ਬੋਲਦਾ, ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦਾ ਜਦੋਂ ਵੀ ਈਸ਼ਵਰ ਬੋਲਿਆ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੋਲਿਆ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਭਾਅ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੋਲੇ। ਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਾਏ, ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਫਿਰ ਇਸ ਸਿੱਖ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।* ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਔਰ ਦਾਤ ਇਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਓਸ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਾਇਆ ਜਿਹ ਦੇ ਨਾਲ ਮੰਜ਼ਿਲ ਆਉਂਦੀ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਸਾਡਾ ਮੂੰਹ ਕੀਤਾ, ਚਿਹਰਾ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਮੰਜ਼ਿਲ ਆਉਂਦੀ, ਉਸ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਸਾਧਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਮੰਜ਼ਿਲ ਆਉਣੀ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਰਸਤਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਠੀਕ ਹੈ ਬਈ ਸਾਂਈਂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ *"ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੀ ਆਸਕੀ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਸਚਾ ਪਾਈਐ॥"* ਪਾ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਲਈਏ ਹਿਰਦਿਓਂ ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਸੁਣਿਆਂ ਵੀ ਉਧਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਬੀਜ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ, ਉਹ ਨੇ ਦਾਣੇ ਕਦੇ ਸਿੱਧੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਪਾਏ। ਇੱਕ-ਇੱਕ ਸਿੱਧਾ ਕਰਕੇ ਦਾਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਛਿੱਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਡਿੱਗ ਪਏ ਉਵੇਂ ਹੀ ਜੰਮ ਪੈਂਦੇ ਨੇ, ਜਾਂ ਜੰਮ ਕੇ ਥੱਲੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਪੁੱਠੇ ਦਾਣੇ ਡਿੱਗਦੇ ਨੇ ਉਹ ਜੰਮ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਥੱਲੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਜੰਮ ਕੇ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਹੀ ਗਏ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਖਿੱਚ ਹੈ ਨਾ, ਆਵਾਜ਼ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਜਾਏਗੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਜਾਏਗੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਗਰੀਬ 'ਤੇ ਅਥਾਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਜੀਆਂ ਦਾ ਸੀਨੇ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ 'ਚੋਂ, ਸੀਨੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ 'ਚੋਂ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੰਬੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਾਂਗਾ ਜਿੰਨਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਹਾਂ, ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਪਈ ਰਾਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਿਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਗ ਕੌਣ ਸੁਣੇਗਾ? ਉਥੇ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਰਾਗ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗਾ? ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗਾ? ਹਰ ਕੋਈ ਸੁਣੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਗ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। *ਇੱਕ ਜ਼ਾਤੀ ਦੀ, ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ, ਕਿਸੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ। ਸੰਗੀਤ ਇੱਕ ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਜਿਹੜੇ ਪੌਦੇ ਲੱਗੇ ਨੇ, ਆਹ ਮੇਰੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਲੱਗੇ ਨੇ ਪੌਦੇ, ਇਹ ਭੀ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਭੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਨੇ।ਔਰ ਇਹ ਭੀ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਧੇਰਾ ਰਸ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਾਨਵਰ ਵੀ, ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਵਧੇਰਾ ਦੁੱਧ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਭੀ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ ਸੱਪ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਪੱਥਰ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਫਿਰ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ? ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਸਾਰੇ ਕੀਲੇ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਲੇ ਜਾਓਗੇ, ਜੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸੁਣੋਗੇ।*

ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬਸ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸੀਨੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ 'ਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਔਰ ਬਾਕੀ ਵੀ ਜਿੰਨੇ ਰਾਗੀ ਆਏ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਖੋ ਕੈਸੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ, ਪਈ ਜਦੋਂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੇ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੀ ਰੱਖੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲੋ ਵਿੱਚੋਂ ਕੈਦੀ ਛੁਡਾਏ ਸਨ, ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਪਏ ਛੁਡਾਏ ਸਨ ਉਹ ਵੀ ਲੋਕ 52 ਵੀ ਹਨ, 52 ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚੋਲਾ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ 52 ਕਵੀ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਔਰ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਹ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਪਾਇਆ ਤਾਂ 52 ਹੀ ਰਾਗੀ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਤਾਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ, ਪਈ ਸੰਗਮਰਮਰ ਲਗਦੈ, ਸੰਗਮਰਮਰ ਲਾਉਣਾ, ਕੋਈ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ, ਵੈਸੇ ਸਭ ਚੰਗਾ, ਮੁਬਾਰਕ! ਮੇਰੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਦੇ ਉੱਚੇ ਮੰਦਿਰ ਭਾਵੇਂ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਨਾਲ ਜੜੇ ਜਾਣ, ਮੁਬਾਰਕ ਨੇ, ਪਰ ਮੰਦਿਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਨਾ ਅੰਦਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨੈ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ ਜੁੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਜਿਹੜਾ ਮਕਾਂ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਮਕੀਂ ਬੈਠਾ ਉਹ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਹੈ, ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਦਾ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ। ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਫ਼ਤਿਹ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰੋ ਜੀ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ॥
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਿਹ॥

ਗਾਵਹੁ ਸੁਣਹੁ ਪੜਹੁ ਨਿਤ ਭਾਈ

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ

ਜਿੰਨੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਵੱਲ ਕੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੁੱਕਰੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਲਗਰਜ਼ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹੋਣ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਅਲਗਰਜ਼ੀ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਖ਼ੁਦ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਕੈਸਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ, ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲਲਿਤ ਕਲਾਵਾਂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ‘ਕਲਚਰ’ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ‘ਐਗਰੀਕਲਚਰ’ ਹੋਣ ਦਾ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕੀ ਜਾਨਣ, ਇਹ ਉਹੀ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵੇਦ ਰਚਨਾ ਹੋਈ, ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਜਿਥੇ ਅੱਜ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਵਾਲੇ ਸਾਧਕਾਂ ਨੇ ਸੰਗੀਤ, ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਤਾਰੇ ਅੰਬਰੀਂ ਲਿਸ਼ਕਾਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਜੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦਾ ਹੁਣ ਤੀਕ ਇਲਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਖਣਾ ਕੂੜ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਾਧਕ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਗੁਣਨ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਇੱਛੁਕ ਹੈ, ਇਹ ਉਸਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ।

ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਥਾਂ-ਪੁਰ-ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਕਿਤੇ ***ਕੀਰਤਨ ਨਿਰਮੋਲਕ ਹੀਰਾ*** ਹੈ, ਕਿਤੇ ***ਕਲਯੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਧਾਨਾ*** ਹੈ, ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਜਿਥੇ ਕੀਰਤਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਹੈ। ਉਹੀ ਥਾਂ ਸੁਰਗ ਹੈ, ਬੈਕੁੰਠ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਰਾਗਬੱਧ ਗਾਇਨ ਹੈ।

9 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਤੀਕ ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗੁਰਬਾਣੀ-ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪਰਕਾਸ਼ ਜਵੱਦੀ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜਵੱਦੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ, ਇੱਕ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਨਹੀਂ, ਸੈਂਕੜੇ ਨਹੀਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਇਕੱਲਾ ਮੋਹ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੰਜ-ਰੋਜ਼ਾ ਅਦੁੱਤੀ ਗਰੁਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਸੰਗੀਤ-ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਭਾਰ ਵੰਡਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਂਡ ਵਿਦਵਾਨ ਸੁਰ-ਸਮਰਾਟ ਉਸਤਾਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰਾ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਘਸਰ ਕੇ ਲੰਘਦੀ ਗਿੱਲਾਂ ਵਾਲੀ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਜੇ ਪੱਖੋਵਾਲ ਰੋਡ ਵੱਲੋਂ ਪਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜਵੱਦੀ ਪਿੰਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਊ ਪੰਜਾਬ ਮਾਤਾ ਨਗਰ ਵੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਊ ਪੰਜਾਬ ਮਾਤਾ ਨਗਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈ।

9 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਆਰੰਭ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਸਾਧੂ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਬਾਬਾ ਸਰਬਜੋਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਊਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਵੇਰੇ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਵਜੇ ਭਾਈ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਵੱਦੀ, ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਵਾਲੇ, ਬੀਬੀ ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਲਵਾੜਾ ਵਾਲੇ, ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਖੰਨੇ ਵਾਲੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਸਮੂਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਇਸ ਸਾਧੂ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨਗੇ।

ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਇਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਗਾਇਨ ਵੀ ਉਸੇ ਵਕਤ ਹੀ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਰੰਗ-ਮੰਚ ਤੇ ਉਹ ਮਾਹੌਲ ਉਸਾਰਨਾ ਭਾਵੇਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਅਦੁੱਤੀ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰ: ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ, 10, 11 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ, ਤੁਖ਼ਾਰੀ, ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਅਤੇ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਸਿੰਘ ਬੰਧੂ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜਪਾਲ ਸਿੰਘ 10 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਰਾਮਕਲੀ ਤੇ ਗੂਜਰੀ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਡਾ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੈਂਟਲ 10, 11, 12 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬੈਰਾੜੀ, ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਕੇਦਾਰਾ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਬਸੰਤ ਕਾਨ੍ਹੜਾ ਗਉੜੀ, ਬਿਹਾਗੜਾ, ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿੱਚ 10, 11, 12, ਅਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ 10, 11 ਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬਿਲਾਵਲ, ਤੁਖਾਰੀ ਅਤੇ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੋਹਤਰੇ ਤੇ ਸੰਗੀ ਭਾਈ ਪਰਮਜੋਤ ਸਿੰਘ ਮੁੱਲਾਂਪੁਰ (ਸਿੰਧ ਬੈਂਕ ਵਾਲੇ) 10, 11, 12 ਅਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕਾਨੜਾ, ਨਟ-ਨਾਰਾਇਣ, ਪ੍ਰਭਾਤੀ, ਵਡਹੰਸ ਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਰਵਣ ਕਰਾਉਣਗੇ। ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 10, 11, 12, ਅਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਵਡਹੰਸ ਅਤੇ ਆਸਾ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ, 12 ਨੂੰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਿੰ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਖਨਊ 12 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ, ਪ੍ਰੋ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ 10, 12 ਅਤੇ

13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਮਾਰੂ, ਕਲਿਆਣ ਤੇ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਠੁਮਰੀ' ਵਾਲੇ 10 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਜੈਤਸਰੀ ਤੇ ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਪ੍ਰੋ: ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲੇ 10, 12 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, ਮਾਝ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ-ਰਚਨਾ ਗਾਉਣਗੇ। ਭਾਈ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਗ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਧਰਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ 10, 12 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸਾਰੰਗ, ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਅਤੇ ਮਲ੍ਹਾਰ ਰਾਗ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਾਲੇ ਡਾ: ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ 10, 11 ਅਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਮਾਝ, ਰਾਮਕਲੀ ਅਤੇ ਬੈਰਾੜੀ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ-ਜਸ ਗਾਉਣਗੇ। ਬੀਬੀ ਨਿਵੇਦਿੱਤਾ ਕੌਰ ਦਿੱਲੀ, 10, 11 ਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸੋਰਠਿ, ਜੈਤਸਰੀ, ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਣੀ ਗਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਪ੍ਰੋ: ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ (ਲੁਧਿਆਣਾ) 11, 12 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਮਲ੍ਹਾਰ, ਤੁਖਾਰੀ ਅਤੇ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਗਾਉਣਗੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਮੰਨਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਡਾ: ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੇ 10, 12 ਅਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਗੌਂਡ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਾਲੇ 10, 11 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਮਲ੍ਹਾਰ ਤਿਲੰਗ ਤੇ ਟੋਡੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਇੰਦੌਰ ਵਾਲੇ 10, 11 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਆਸਾ, ਵਡਹੰਸ ਅਤੇ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲੇ ਵਡਹੰਸ, ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਅਤੇ ਮਾਝ ਦਾ ਗਾਇਨ 10, 11 ਅਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕਰਨਗੇ।

ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ 10, 11 ਤੇ 13 ਨੂੰ ਨਟ ਨਾਰਾਇਣ, ਸੂਹੀ, ਗੂਜਰੀ ਦਾ ਗਾਇਨ, ਭਾਈ ਮੋਹਣਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲੇ 10, 11 ਨੂੰ ਕੇਦਾਰਾ ਤੇ ਕਾਨੜਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਬੀਬੀ ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦਿੱਲੀ ਕੇਦਾਰ ਤੇ ਕਾਨੜਾ, 11 ਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬੀਬਾ ਗੀਤਾ ਕੌਰ ਪੈਂਟਲ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ 12 ਤੇ 13 ਨੂੰ ਰਾਮਕਲੀ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਅਤੇ ਬਿਹਾਗੜਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਵਾਲੇ 10, 12 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕਲਿਆਣ, ਸਾਰੰਗ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਗਾਉਣਗੇ। ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਆਲਮ 10 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਗਾਉਣਗੇ। ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਾਨ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ 10, 11 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸੂਹੀ ਗੌਂਡ ਤੇ ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਪ੍ਰੋ: ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਵਾਲੇ 11 ਅਤੇ 12 ਨੂੰ ਆਸਾ ਤੇ ਭੈਰਉ, ਭਾਈ ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭੈਰਉ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ 10 ਤੇ 13 ਨੂੰ, ਭਾਈ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜਵੱਦੀ ਕੇਦਾਰਾ ਤੇ ਗੂਜਰੀ, ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਗੀਲਾ 'ਦੁਰਗੀ' ਵਾਲੇ 11 ਤੇ 12 ਸੋਰਠਿ ਤੇ ਬੈਰਾੜੀ ਏਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਸਰਬ-ਰੰਗ' ਭੈਰਉ ਤੇ ਗੂਜਰੀ, ਡਾ: ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨਰੂਲਾ ਮਲੋਟ ਵਾਲੇ ਬਸੰਤ ਤੇ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮੋਹਾਲੀ ਵਾਲੇ ਬਿਲਾਵਲ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਫੱਕਰ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ 10, 12 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਟੋਡੀ, ਨਟ-ਨਾਰਾਇਣ ਅਤੇ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਗਾਉਣਗੇ। ਸੰਤ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ ਊਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ 11, 12 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸਾਰੰਗ, ਕਾਨੜਾ ਅਤੇ ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ।

11 ਤੇ 13 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਭਾਈ ਕੰਵਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਅਤੇ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਾਲੇ ਜੈਤਸਰੀ ਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਾਲੇ 10 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਤੁਖਾਰੀ ਬੀਬੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦਿੱਲੀ ਤਿਲੰਗ ਤੇ ਭੈਰਓ 11 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਭਾਈ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ 11 ਤੇ 13 ਨੂੰ ਗਉੜੀ ਤੇ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਟਾਲੇ ਵਾਲੇ 11 ਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗਉੜੀ ਤੇ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੰਧੀ ਬੰਬਈ ਵਾਲੇ 12 ਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਮਲ੍ਹਾਰ ਤੇ ਕਾਨੜਾ, ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੰਬਈ ਵਾਲੇ 11 ਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬਿਲਾਵਲ ਤੇ ਟੋਡੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਠਾਨਕੋਟ ਵਾਲੇ 11 ਨੂੰ ਟੋਡੀ, ਭਾਈ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਾਲੇ 13 ਨੂੰ ਧਨਾਸਰੀ, ਪ੍ਰੋ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ 10 ਤੇ 12 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਤੇ ਬੈਰਾੜੀ, ਬੀਬੀ ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਖਾਲਸਾ ਤਲਵਾੜੇ ਵਾਲੇ 11 ਤੇ 13 ਨੂੰ ਕਲਿਆਣ ਤੇ ਸਾਰੰਗ, ਭਾਈ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ 10 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਆਸਾ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਮੁੱਖ ਬੀਬੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੀਤਲ 11 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਰਾਗ ਬਿਹਾਗੜਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ। ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਮੇਰਠ ਵਾਲੇ 10 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗਉੜੀ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ।

31 ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਸਿਰਕੱਢ 52 ਰਾਗੀ ਕੀਰਤਨੀਏ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਸਹਿ-ਸੰਚਾਲਕ ਉਸਤਾਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭੰਵਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਗਾਇਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 20 ਮਿੰਟ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ***ਪ੍ਰੰਪਰਾਗਤ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਰਬਾਬ, ਦਿਲਰੁਬਾ, ਸਰਿੰਦਾ, ਤਾਊਸ ਤੇ ਤਾਨਪੁਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪੁਨਰ-ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਨਸ਼ੇ ਅਧੀਨ ਪੂਰਾ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਗਾਹ ਕੇ ਸਾਜ਼ਿੰਦੇ ਲੱਭੇ ਹਨ। ਦੁੱਖਦਾਈ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੀਆਂ ਟਾਹਰਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਧਕ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਰਬਾਬ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ। ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਜ਼ਿੰਦੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਪਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਅਕਾਦਮੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।***

ਇਸ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਮਾਣ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕੈਮਰਾਮੈਨ, ਵੀਡੀਓ ਤੇ ਆਡੀਓ ਰੀਕਾਰਡਰ ਹੀ ਵਿਚਰ ਸਕਣਗੇ, ਜਣਾ-ਖਣਾ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਵੀ ਕਰਨਗੇ। ਪ੍ਰਿੰ: ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਮਹੰਤ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾ ਪੰਥੀ, ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਦਾਸ ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਗਿ: ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਹੈੱਡਗ੍ਰੰਥੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੇ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਇਥੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਰਹਿ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਬਣਨਗੇ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਆਯੋਜਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜੇ ਦਿਨ ਲੰਗਰ, ਸੰਗਤ, ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਸਰਸ਼ਾਰ ਰਹੇਗਾ। ਬਾਹਰੋਂ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇਗਾ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਵੀ ਥਰੀਵੀਲ੍ਹਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਵਾਰੀਆਂ ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਕੁੰਭ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰਚਾਉਣ ਲਈ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਹੱਥ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਦੀਆਂ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ।

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ, ਅੱਜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼: 9 ਅਕਤੂਬਰ, 1991)

◈◈◈◈◈◈◈

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਮਜੋਤ ਸਿੰਘ

ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਵਿਰਸਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੂਖ਼ਮ ਭਾਵੀ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਸ ਘੋਲ ਕੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਗੰਮੀ ਸਕੂਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਫਿਲਾਸਫ਼ੀ ਨੂੰ ਕਾਵਿ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਰਚ ਕੇ ਕਲਯੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਸ ਮੁਗਧ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ।

ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਨ ਹੋਰ ਕੋਈ ਯੋਗ, ਤਪ, ਸਾਂਤਵਿਕ, ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਖਿੰਡਦੀਆਂ ਪੁੰਡਦੀਆਂ ਮਨੋਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਸੁਰਤਾ ਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕੇ। ਉਸ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੇ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਉਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਥ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 235 ਰਾਗਾਂ ਤਾਨਪੁਰੇ ਨਾਲ ਗਾ ਕੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਾਗ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਗੌਰਵਮਈ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰਾਗ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਦੀ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਟਕਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ।

ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ, ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਿਆ ਹੈ, ***ਪਰ ਅੱਜ ਦੁੱਖ ਉਦੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਵਸਾਇਕ ਸਾਧਨ ਬਣਾ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਰੀ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ-ਪਰੋਖੇ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਪੱਛਮੀ ਧੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਸੇਵਕ, ਸੁਧਾਰਕ ਤੇ ਚਿੰਤਕ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿੱਤਰੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਗਿਆਸੂ ਤੇ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧ ਰਾਹੀਂ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਚਲਨ ਨੂੰ, ਜੋ ਰਾਹੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੋੜਨ ਲਈ ਇਹ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 10, 11, 12 ਅਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਵੱਦੀ ਨੇੜੇ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।***

9 ਅਤੇ 11 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਰਾਗੀਆਂ, ਸੰਗੀਤ ਆਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੰਪਰਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ 31 ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਿਯਮਬੱਧ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਖੋਜ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ। ਇਸ ਅਦੁੱਤੀ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਦੇਸ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ:

1 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 31 ਰਾਗਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ। ਭਿੰਨਭਿੰਨ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸੁਰ, ਤਾਲ, ਘਰ, ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਨੋਟੇਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਰਾਗਾਂ ਬਾਰੇ ਪਏ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਸਬੰਧੀ ਪਈਆਂ ਗੁੰਝਲਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣ, ਇੱਕ ਪਧਰਾ ਰਾਹ ਲੱਭ ਲੈਣ।

2 ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਵੇਕਲੇ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

3 ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਲਗਦੀਆਂ 7 ਚੌਂਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ।

4 ਵਿਭਿੰਨ ਰਾਗਾਂ, ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣਾ ਤੇ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ।

5 ਫਿਲਮੀ ਧੁੰਨਾਂ, ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਕਵਾਲੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਨੂੰ ਵਰਜਿਤ ਕਰਾਰ ਦੇਣਾ।

6 ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਗਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਰਾਗਕੋਸ਼ ਸੰਗੀਤ ਆਚਾਰਯ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਖੋਜੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਉਣੇ।

7 ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਲਾ ਚਾਲੂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਲਈ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ।

8 ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਕਲਮਬੱਧ, ਸੰਗੀਤਬੱਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਜਿਸ ਤੋਂ ਖੋਜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੋਜ ਨਿਬੰਧ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲ ਸਕੇ।

9 ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਕਰਕੇ ਕੈਸਟਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣਾ।

10 ਆਡੀਓ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਕੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਬਣਾ, ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨਣ ਤੇ ਗਾਇਨ ਲਈ ਸੇਧ ਦੇਣੀ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੌਰਵਮਈ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯਤਨ ਹੈ। ਸੋ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਖੋਜਣ, ਪੜਤਾਲਣ ਤੇ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਤਰਦੱਦ ਹੈ। ਇਹ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਭੰਡਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇੱਕ ਅਮੋਲਕ ਵਸੀਅਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਚਾਬੀ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੌਂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਹੀ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਉੱਚਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਾਡੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਇਹੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉੱਦਮ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਕਮਰਕੱਸੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਣ।

◈◈◈◈◈◈◈

ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ-ਇਕ ਜਾਇਜ਼ਾ

ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ

ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਯੋਗ ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜਾਵਾਂ। ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੈਂ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਸਿਰੜ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਵੈਸੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਵੀਕਾਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਮੈਂ ਡੇਰੇ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਤੇ ਰੀਤੀਵਾਦ ਵੱਲ ਘਸੀਟਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਜਵੱਦੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਸਬੰਧੀ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ (ਸਣੇ ਡਾ: ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ) ਕੁਝ ਕੁ ਸਿਰਕੱਢ ਸ਼ਹਿਰੀ ਤੇ ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜੁੜ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੇ ਮਾਣ-ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਖ਼ੈਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਮੀਟੰਗ ਪਿੱਛੋਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਗਨ ਵਾਲੇ, ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਰੀਤਕਤਾ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਹਨ।ਮੀਟਿੰਗ ਉਪਰੰਤ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਤਕੜਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਮਾਗਮ ਰਚੇਗੀ ਜੋ ਕੀਰਤਨ ਪੰਰਪਰਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਯਾਦਗਾਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਗੱਲ ਕੁਝ ਹੀ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲਾਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 52 ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ। ਕਾਲਜਾਂ/ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਗਮ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਬੁਲਾਈ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਸਮ੍ਰਿਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫੇਰ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਪੰਡਾਲ, ਲੰਗਰ, ਰਿਹਾਇਸ਼, ਪਾਣੀ, ਸੌਚਾਲਯ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ। ਸਮਾਗਮ 9-13 ਅਕਤੂਬਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਚੱਲਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਪਸਰੀ ਪਈ ਸੀ। ਦੂਰ ਤੋਂ ਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹਾਰਨ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀਆਂ ਪੰਡਾਲ ਵਿਚਲੇ ਚੁੱਪ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਮਾਹੌਲ ਦੀਆਂ ਸੂਚਕ ਸਨ। ਲੁਕਾਈ ਤਾਂ ਜਵੱਦੀ ਵੱਲ ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਮੇਲੇ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਕਮਾਲ ਸੀ। ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਗਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਨੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਤੇ ਆਨੰਦਮਈ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਸੀ/ ਸਮਾਜਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਸਹੀ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਰਸਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਉਹ ਖਿੱਚ ਨਾ ਸਕੇ। ਕਾਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਉੱਚੀ ਸਟੇਜ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਭਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਸਾਦ-ਮੁਰਾਦਾ ਪਰ ਸਵੈ-ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਹਲੀਮੀ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਸੂਚਕ ਸੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਇਹੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਧਨਾਂ (ਵੀਡੀਓ, ਆਡੀਓ ਆਦਿ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਆਡੀਓ ਟੇਪਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜੋਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਤਨਾ ਰਚਨਾਤਮਕ ਕਾਰਜ ਕਰ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਜੋ ਸੋਵੀਨਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਜਾਇਜ਼ਾ ਅਧੂਰਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਸੋਵੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਵਜੋਂ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਲਾਕਾਰ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸੁਸੱਜਿਤ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਵੀ ਹਨ। ਉੱਚਿਤ ਹੀ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ/ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਨਰੋਆ ਸਾਧਨ ਹੈ। 'ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।' ਇਸੇ ਲਈ ਬਾਣੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਉਪੋਗੀ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਬੇਲੋੜੇ ਜਿਹੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕੀਰਤਨ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮੀਲ-ਪੱਥਰੀ ਘਟਨਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ: 1 ਨਵੰਬਰ, 1991)

ਵਿਸ਼ੇਸ਼: ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਲਈ

ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਤੀ ਯੋਗਦਾਨ

ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਬੁੱਢਾ ਦਲ

ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ - ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ 1604 ਈ: ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ, ਦਾ ਘੋਖਵਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਇੱਕ ਇਕਾਂਤ ਜਗ੍ਹਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਵਿਖੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿੱਚ ਲਿਖਵਾਇਆ। ਸਮੁੱਚੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਈ। ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਰਾਗਾਤਮਕ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ (ਕਵਿਤਾ) ਸੰਗੀਤ-ਆਤਮਕ ਹੋਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੇਵਲ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜਗਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਣ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕਲਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਨੂਠੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 31 ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 31 ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ 29 ਰਾਗ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਲਿਖਾਂਗੇ। 14ਵੀਂ, 15ਵੀਂ, 16ਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਲਾਸੀ ਰੁਚੀਆਂ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਅਧੀਨ ਗਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰੋ: ਪਿਆਰਾ ਸਿਘ ਪਦਮ ਅਨੁਸਾਰ: 'ਦਰਬਾਰੀ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਸੰਤ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਦਾ ਤਕੜਾ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਦਰਬਾਰੀ ਸੰਗੀਤ ਕੇਵਲ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਲਾਸ ਲਈ ਸੀ ਉਥੇ ਸੰਤ ਸੰਗੀਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਆਦਰਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂਆਂ, ਸੰਤਾਂ, ਸੂਫੀਆਂ ਇਸ ਦੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤ, ਸਾਧੂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਕੇ ਤਬਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਧੁਨਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ: ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਜਿਥੇ ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਕਲਾਮ ਨੂੰ ਆਪ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਉਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ ਰਬਾਬੀ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਉਮਰ ਭਰ ਬਾਬੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਆਪ ਸਾਰੰਦਾ ਵਜਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੰਦਾ ਦਾ ਅਵਿਸ਼ਕਾਰਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਦੋਂ ਬੰਗਾਲ ਗਏ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਤ ਚੇਤੰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਵਾਕਿਆ 1510-12 ਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਉਚਾਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਟੂਕ ਸੂਤਰ:

ਰਾਗ ਸਿਰੀ: *ਰਾਗਾ ਵਿਚਿ ਸ੍ਰੀਰਾਗੁ ਹੈ ਜੇ ਸਚਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ॥* (ਅੰਗ ੮੩)
ਰਾਗ ਗਉੜੀ: *ਗਉੜੀ ਰਾਗਿ ਸੁਲਖਣੀ ਜੇ ਖਸਮੈ ਚਿਤਿ ਕਰੇਇ॥* (ਅੰਗ ੩੧੧)
ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ: *ਗੂਜਰੀ ਜਾਤਿ ਗਵਾਰਿ ਜਾ ਸਹੁ ਪਾਏ ਆਪਣਾ॥* (ਅੰਗ ੫੧੬)
ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ: *ਹਰਿ ਉਤਮੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗਾਵਿਆ ਕਰਿ ਨਾਦੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਰਾਗੁ॥* (ਅੰਗ ੮੪੯)
ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ: *ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਵਡ ਹੰਸ ਹੈ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਉਰਿ ਧਾਰਿ॥* (ਅੰਗ ੫੮੫)
ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ: *ਧਨਾਸਰੀ ਧਨਵੰਤੀ ਜਾਣੀਐ ਭਾਈ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ॥* (ਅੰਗ ੧੪੧੩)
ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ: *ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਤਾ ਬਨਿਆ ਸੀਗਾਰੁ॥* (ਅੰਗ ੯੫੦)
ਰਾਗ ਕੇਦਾਰਾ: *ਕੇਦਾਰਾ ਰਾਗਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ ਭਾਈ ਸਬਦੇ ਕਰੇ ਪਿਆਰੁ॥* (ਅੰਗ ੧੦੮੭)
ਰਾਗ ਮਾਰੂ: *ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਅਰਾਧੀਐ ਨਾਮਿ ਰੰਗਿ ਬੈਰਾਗੁ॥*
ਜੀਤੇ ਪੰਚ ਬੈਰਾਈਆ ਨਾਨਕ ਸਫਲ ਮਾਰੂ ਇਹੁ ਰਾਗੁ॥ (ਅੰਗ ੧੪੨੫)
ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ: *ਸੋਰਠਿ ਸੋ ਰਸੁ ਪੀਜੀਐ ਕਬਹੂ ਨ ਫੀਕਾ ਹੋਇ॥* (ਅੰਗ ੧੪੨੫)

ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ: ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਰਗੀ ਅਨਮੋਲ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਲੋਕ ਧੁਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੁਣਿਆ। ਮਾਝੇ ਵਿਚਲੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਧੁਨ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਕੇ ਉਸ ਰਾਗ ਨੂੰ ਪਦਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੌਰਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਦਾਸੀਆਂ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜਿਸ ਮੁਲਕ, ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਗਏ ਆਪ ਨੇ ਉਥੇ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਇਸਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਲੋਕ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਤੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਧੁਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ, ਉਹ ਇਸ ਵੇਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: ਅਲਾਹੁਣੀ, ਆਰਤੀ, ਅੰਜੁਲੀ, ਸੋਹਿਲਾ, ਸੱਦ, ਕਰਹਲੇ, ਕਾਫੀ, ਥਿੱਤੀ, ਘੋੜੀਆਂ, ਚਉਬੋਲੇ, ਛੰਦ, ਡਖਣੇ, ਬਾਰਾਮਾਹਾਂ, ਦਿਨ ਰੈਣਿ, ਪਹਰੈ ਪਟੀ ਬਾਵਨ ਅੱਖਰੀ, ਸਿਰਹੜੇ, ਮੰਗਲ ਰੁੱਤੀ, ਵਣਜਾਰੇ ਵਾਰ ਮਤਿ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੀਆਂ 22 ਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 9 ਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਲੋਕ ਧੁਨਾਂ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਕਤ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਸਨ, ਵਿੱਚ ਗਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ।

ਵਾਰ ਮਾਝ: ਮੁਲਕ ਮੁਰੀਦ ਤਥਾ ਚੰਦਰਹਾੜਾ ਸੋਹੀਆ ਕੀ ਧੁਨੀ

ਵਾਰ ਆਸਾ: ਟੁੰਡੇ ਕਮਾਲ ਕੀ ਮੌਜ਼ਦੀ ਵਾਰਿ ਕੀ ਧੁਨੀ

ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ: ਸਿਕੰਦਰ ਬਿਰਹਮ ਕੀ ਵਾਰਿ ਕੀ ਧੁਨੀ

ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ਵਡਹੰਸ: ਲਲਾ ਬਹਿਲੀਮਾ ਕੀ ਧੁਨੀ

ਵਾਰ ਗਉੜੀ: ਰਾਇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਮੌਜ਼ਦੀ ਵਾਰਿ ਕੀ ਧੁਨੀ

ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ: ਜੋਧੇ ਵੀਰ ਪੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਧੁਨੀ

ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ: ਰਾਇ ਮਹਮੇ ਹਸਨੇ ਕੀ ਧੁਨੀ

ਵਾਰ ਕਾਲੜਾ: ਮੂਸੈ ਕੀ ਵਾਰਿ ਕੀ ਧੁਨੀ

ਵਾਰ ਮਲ੍ਹਾਰ: ਰਾਣੈ ਕਲਾਸ ਤਥਾ ਮਾਲਦੇ ਕੀ ਧੁਨੀ

ਉਪਰੋਕਤ ਨਾਮਾਵਲੀ ਤੋਂ ਭਲੀਭਾਂਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਲੋਕ-ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਇਤਨੀ ਰੁਚੀ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ, ਭਗਤ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਧੁਨਾਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਈ ਰਾਗਣੀਆਂ ਇਤਨੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਗਈਆਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੀ ਪਦਵੀ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਕੁਝ ਕੁ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਗੁਉੜੀ, ਰਾਮਕਲੀ, ਗੁਜਰੀ ਆਦਿ ਇਸਤਰੀ ਲਿੰਗ ਨਾਮੀ ਰਾਗਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਜ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਰਾਗਣੀਆਂ ਆਖਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਪੂਰਨ ਰਾਗ ਹੀ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰ ਤੇ ਪਦਵੀ ਸਭ ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਰਾਗਣੀਆਂ ਰਾਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕੋਮਲ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਲੰਮੀ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੜਤਾਲ ਗਾਇਕੀ: ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਪੜਤਾਲ ਨਾਮਕ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ 7 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ 19 ਪੜਤਾਲਾਂ ਦਾ ਆਵਿਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਪਰੰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਪੂਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਦ-ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ 36 ਪੜਤਾਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਪੜਤਾਲ ਸ਼ਦ ਤੋਂ ਅਰਥ, ਪਰਤ ਤਾਲ, ਪਟਤਾਲ ਤੇ ਪੰਚਤਾਲ ਵਰਗੇ ਭਾਵ ਅਰਥ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੜਤਾਲ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ 5 ਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਪੀ-ਬੱਧ (ਨੋਟੇਸ਼ਨ) ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਥਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੰਤਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦਾ ਸਰੂਪ ਇੱਕ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਾਇਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੈਲੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿਧਾਨ, ਪ੍ਰਤਿਭਾ, ਮੌਲਕਿਤ ਤਹਿਤ ਵਿਲੱਖਣ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹਾਨ ਦੇਣ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਗਵੱਈਏ: ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 36 ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ 37 ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਗੀਤਾਚਾਰਯ ਪ੍ਰੋ: ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ 60 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁੰਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤਤਕਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 31 ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪਾਠ-ਪਠਨ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 31 ਰਾਗਾਂ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਰਾਗ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਸਦਕਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

31 ਮੁੱਖ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ: 1 ਰਾਗ ਸਿਰੀ, 2 ਰਾਗ ਮਾਝ, 3 ਰਾਗ ਗਉੜੀ, 4 ਰਾਗ ਆਸਾ, 5 ਰਾਗ ਗੁਜਰੀ, 6 ਰਾਗ ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ, 7 ਰਾਗ ਬਿਹਾਗੜਾ, 8 ਰਾਗ ਵਡਹੰਸ, 9 ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ, 10 ਰਾਗ ਧਨਾਸਰੀ, 11 ਰਾਗ ਜੈਤਸਰੀ, 12 ਰਾਗ ਟੋਡੀ, 13 ਰਾਗ ਬੈਰਾੜੀ, 14 ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ, 15 ਰਾਗ ਸੂਹੀ, 16 ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ, 17 ਰਾਗ ਗੌਂਡ, 18 ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ, 19 ਰਾਗ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ, 20 ਰਾਗ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ, 21 ਰਾਗ ਮਾਰੂ, 22 ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ, 23 ਰਾਗ ਕੇਦਾਰਾ, 24 ਰਾਗ ਭੈਰਉ, 25 ਰਾਗ ਬਸੰਤ, 26 ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ, 27 ਰਾਗ ਮਲ੍ਹਾਰ, 28 ਰਾਗ ਕਾਨੜਾ, 29 ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ, 30 ਰਾਗ ਪ੍ਰਭਾਤੀ, 31 ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ।

31 ਰਾਗਾਂ ਅਧੀਨ 29 ਹੋਰ ਰਾਗ: 1 ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ, 2 ਗਉੜੀ ਦੱਖਣੀ, 3 ਗਉੜੀ ਚੇਤੀ, 4 ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣਿ, 5 ਗਉੜੀ ਦੀਪਕੀ, 6 ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ ਦੀਪਕੀ, 7 ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ, 8 ਗਉੜੀ ਮਾਝ, 9 ਗਉੜੀ ਮਾਲਵਾ, 10 ਗਉੜੀ ਮਾਲਾ, 11 ਗਉੜੀ ਸੋਰਠਿ, 12 ਆਸਾ ਕਾਫ਼ੀ, 13 ਆਸਾਵਰੀ, 14 ਦੇਵਗੰਧਾਰ, 15 ਵਡਹੰਸ ਦੱਖਣੀ, 16 ਤਿਲੰਗ ਕਾਫੀ, 17 ਸੂਹੀ ਕਾਫ਼ੀ, 18 ਸੂਹੀ ਲਲਿਤ, 19 ਬਿਲਾਵਲ ਗੌਂਡ, 20 ਬਿਲਾਵਲ ਦੱਖਣੀ, 21 ਰਾਮਕਲੀ ਦੱਖਣੀ, 22 ਨਟ, 23 ਮਾਰੂ ਕਾਫੀ,

24 ਮਾਰੂ ਦੱਖਣੀ, 25 ਬਸੰਤ ਹਿਡੋਲ, 26 ਕਲਿਆਣ ਭੂਪਾਲੀ, 27 ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਦੱਖਣੀ, 28 ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਬਿਭਾਸ, 29 ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤੀ।

ਉਪਰੋਕਤ ਖੋਜ ਤੋਂ ਇਹ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਕਿਤਨਾ ਵੱਡਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਸਮੋਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਐਸੇ ਮਹਾਨ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਗੁਰਮਤਿ-ਸੰਗੀਤ ਅੱਖੋਂ-ਪਰੋਖੇ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਟਿਊਨਾਂ ਜਾਂ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰਾਗ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਗਾਉਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ, ਕਮੇਟੀਆਂ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਮਤਿ-ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਈਜਾਦ ਕੀਤਾ, ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਲਾ ਚਾਲੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਗ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਿੱਦਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਥੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿੱਚ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਲੋੜ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ ਸੰਗੀਤਕ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਤੱਵ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ ਜੀਵਨ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਅਮੀਰੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀਏ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਜੀਵਨ ਜੀਵੀਏ।

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ: 11 ਅਕਤੂਬਰ, 1991)

◈◈◈◈◈◈◈

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹੈ

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ 'ਲਲਤੋਂ'

ਸੰਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਾਦਮਈ ਹੈ। ਨਾਦ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਪੁਰਾਤਨ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਨਾਦ ਨੂੰ ਨਾਦ ਬ੍ਰਹਮ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਨਾਦ ਅਤੇ ਲੈ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ। ਨਾਦ ਅਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਸਨੇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਧਾਰਾ ਮੋੜੀ ਤੇ ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਅਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਨਿਰਮੋਲਕ ਹੀਰਾ' ਆਖਿਆ ਅਤੇ 'ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ' ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਥਾਂ ਹੀ ਬੜਾ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਹੈ, ਸੁਹਾਵਾ ਹੈ, ਸੁਰਗੜਾ ਹੈ, ***'ਤਹਾ ਬੈਕੁੰਠੁ ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ'*** ਕੀਰਤਨ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। 'ਕਰਿ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ'। ਸੁਰ ਅਤੇ ਲੈਅ ਨਾਲ ਇਕਾਗਰਤਾ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਸੰਭਵ ਹੈ।

ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਅਵਿੱਦਿਆ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਮਨ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ, ਕਲੇਸ਼ ਤੇ ਰੋਗ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛਾਤੀ ਸੀਤਲ ਤੇ ਮਨ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਭਾਈ ਝਾਲੂ, ਭਾਈ ਮੁਕੰਦ ਤੇ ਭਾਈ ਕਿਦਾਰਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਉਦਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੀ ਸਮਝ ਹੈ ਤੇ ਕਲਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜੋਗ ਤਪ ਨਹੀਂ ਏਹੋ ਸਾਂਤਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਿਆ ਕਰੋ।

ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹੀ ਐਸਾ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਰਾਗਾਤਮਕ ਹੈ ਭਾਵ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਸੰਗੀਤਾਤਮਕ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਜੋ ਮਹੱਤਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਥਮ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ, ਸਰਵ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਵੀ ਤਥਾ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਰੱਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਸਾਧਨ ਬਣਾਇਆ। ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਾਥ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਭਲੀ ਸੋਝੀ ਸੀ। ***ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਰਬਾਬ ਵੱਜਦੀ ਸੁਣ ਆਖਿਆ ਸੀ, 'ਤੂੰ ਰਬਾਬ ਭਲੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਭਲੀ ਸੋਝੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਤੂੰ ਅਸਾਡੀ ਸੰਗਤ ਕਰੇਂ ਤੇ ਇਹ ਰਾਗ ਸ਼ਬਦ ਪਾਇ ਕੇ ਗਾਵੇਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਵਿੱਚ ਉਧਾਰ ਕਰੀਏ।' ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਧਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਸੁਣਾ ਕੇ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਿ 'ਜੇ ਤੂੰ ਹੁਣ ਮਰਦਾਨਾ (ਸੂਰਮਾ) ਹੋਏ, ਸ਼ਬਦ ਪਾਇ ਕੇ ਰਾਗ ਨੂੰ ਗਾਵੇ" ਤੇ ਤੇਰਾ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਾਨਾ (ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ) ਮਰਦਾਨਾ ਬਣ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋ ਤੁਰਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਬਾਬ ਭਾਈ ਫਰਿੰਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ।*** ਬਾਬੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਰਬਾਬ ਇੰਨੀ ਇੱਕ ਸੁਰ ਹੋਏ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੁਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸਰੂਪ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਆਪਣੇ ਭੋਲੇਪਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਿਲੇ ਉਲਾਂਭੇ ਕੱਢਦਾ। ਰੁਸਦਾ, ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਦਾਤੇ ਨਾਲ ਲਾਡ ਲਡਾਉਂਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾ ਰਬਾਬ ਵਜਾਈ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ 'ਚੋਂ ਰਸ ਚੋਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਛਾਲਾ ਆਇਆ, ਤਾਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਮੋਹੇ ਗਏ, ਜੜ੍ਹ ਚੇਤਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਚੇਤਨ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਗਈ, ਅਤਿ ਕਠੋਰ ਹਿਰਦੇ ਵੀ ਕੋਮਲ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਵਰਗੇ ਦੇ ਮੈਲੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮੈਲ ਧੋਤੀ ਗਈ, ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਚੋਰ, ਡਾਕੂ, ਧਾੜਵੀ, ਰਾਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਹੁਕਮਰਾਨ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨਸਾਨ ਬਣ ਗਏ। ਉਹ ਖ਼ਲਕਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ। ਮਰਦਾਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਸੌਂਪਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਰੱਖਣਾ ਜਿਵੇਂ ਬੱਤੀ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ, ਸਾਰੰਦੇ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਨਵਾਂ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ ਤਾਊਸ ਈਜਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ 235 ਰਾਗ ਤਾਨਪੁਰੇ ਨਾਲ ਗਾਏ। ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸੋਝੀ ਸ੍ਰੀ ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭੀ ਪਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਰਾਗ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਕਰਵਾਉਂਦੇ। ਜੰਗਾਂ, ਯੁੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸੋਦਰੁ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਰਬਾਬੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਆਪ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬੜੇ ਕਮਾਲ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਹੋਏ ਹਨ - ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦੇ ਨਾਂ ਸਾਈਂ ਦਿੱਤਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਰਬਾਬੀ, ਭਾਈ ਤਾਬਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਸੰਤੂ ਜੀ, ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਜੀ, ਭਾਈ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮੁਖ਼ਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਬਾਬੀ, ਭਾਈ ਮਨਸਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ 50-60 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਦੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਬਾਬ, ਦਿਲਰੁਬਾ, ਸਿਰੰਦਾ ਆਦਿ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੂੰਝਾ ਫੇਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਨਾ ਰੁਚੀ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਤੇ ਸਬਰ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਡੂੰਘਾ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸੂਝ ਨਾਂ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੀਰਤਨ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਰਾਗੀ ਤੋਂ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਜਦੋਂ ਸੀਨੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਗਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਈ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਅਲੋਪ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਉਦਾਰ ਮੂਰਤੀ, ਨਿਰਛਲ, ਹਸਮੁੱਖ, ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਤੇ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਵੱਦੀ ਜਿੱਥੇ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਮੁਜੱਸਮਾ ਹਨ ਉੱਥੇ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਵੀ ਆਸ਼ਕ ਹਨ। ਆਪ ਕੀਰਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਜਿਸ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਉੱਥੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ "ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ" ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਹਨ। ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ, ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ, ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਰਸਾਈ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ - ਕਿਵੇਂ ਕਰੇ? ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕਰੇ। ਪ੍ਰਭਬਾਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁਭਾਖਿਆ।, ਗਾਵਹੁ ਸੁਣਹੁ ਪੜਹੁ ਨਿਤ ਭਾਈ ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਤੂ ਰਾਖਿਆ॥' ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਤਾਕੀਦ ਹੈ ਰਾਗਬਧ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰੇ। ਕਾਇਨਾਤ ਦਾ ਜ਼ੱਰਾ-ਜ਼ੱਰਾ ਜਾਨਦਾਰ ਜਾਂ ਬੇਜਾਨ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਕਬੂਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਰਾਗਬਧ ਸੰਗੀਤ ਆਪਣੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਗਨੀ ਚਮਕਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਝੁਮਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਝਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਗੁਣ ਹੈ। ਨਾਦ ਵੀ ਸਰਵ ਵਿਆਪੀ ਹੈ। ***ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਜਹਿ ਨਾਦ॥*** ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਸੂਖਮ ਕੋਮਲ ਗਾਇਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ, ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ, ਸਾਰੇ ਮਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਤਨ ਸੰਗੀਤ ਰਸ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਪਵਣ, ਪਾਣੀ, ਬੈਸੰਤਰ ਖੰਡ, ਮੰਡਲ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸਭ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਵਖੰਡ ਮੇਦਨੀ ਗਾ ਕੇ ਹੀ ਜਿੱਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਆਖਿਆ-ਤੁਸੀਂ ਗਾਓ। ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਚਾਰੀ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਰੀਝਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਹੈ। ਇਸੇ ਵੀਚਾਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਬਣਾਇਆ (ਅਸੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਗ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅੰਦਰਲਾ ਭੇਤ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ) ਇਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਦਕਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਸੁਦੀ ਪੱਖ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰੀ 20-21 ਜੱਥੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਆਣੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਗ ਦਰਬਾਰ ਤਾਂ ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਪੰਥ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਰੇ 31 ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ। ਇਉਂ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੇਲੇ ਹੀ ਇਹ ਰਾਗ ਦਰਬਾਰ ਹੋਏ ਹੋਣ।

ਸੋ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ 10-11-12 ਅਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ, 1991 ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਮਿਥ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਆਏ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਗੁਰ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੁਰ ਸਾਧਿਕ, ਪੂਰਨ ਗਿਆਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਤੰਡ, ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਗੰਧ੍ਰਵ ਪਦਵੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਵੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਪਰਮਜੋਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪ੍ਰੋ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਡਾ: ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਪੂਰੀ ਤਨ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਆਦਿਕ ਪੰਥਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦੁਆਉਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ-ਦੋ ਯਤਨ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਨੋਟੇਸ਼ਨ ਲਿਖਣ ਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਮਹੰਤ ਭਾਈ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਮੈਕਾਲਫ ਨੂੰ 31 ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਨੋਟੇਸ਼ਨਾਂ ਲਿਖਵਾਈਆਂ। ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਐਬਟਾਬਾਦੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਦਿ ਨੇ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਰਾਗਾਤਮਕ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤਾਰੀਖਾਂ ਤੇ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਫ਼ਿਲਮਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ ਵੀ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਭਾਵ ਆਡੀਓ ਅਤੇ ਵੀਡੀਓ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ, ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਮੁਜੱਸਮਾ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਲਗਦੀਆਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ 7 ਚੌਕੀਆਂ (ਤ੍ਰਿਪਹਰਾ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਰਾਮਕਲੀ, ਬਿਲਾਵਲ, ਸਾਰੰਗ, ਸੋਦਰੁ, ਕਾਨੜਾ) ਦੀਆਂ 7 ਕੈਸਟਾਂ ਬਣਾਉਣ

ਦੀ ਵੀ ਤਜ਼ਵੀਜ਼ ਹੈ। ਕੈਸਟਾਂ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਵੱਦੀ ਵਿਖੇ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਕੀਮਤ ਉੱਤੇ ਟੇਪਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਆਪ ਮਿਸਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।

12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨ ਸੱਜਣ ਪੇਪਰ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਤੇ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਸੋਵੀਨਾਰ ਵੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਵੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਰਾਗ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨੀਯਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਰਾਤ ਦਾ ਰਾਗ ਰਾਤ ਨੂੰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਰਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ, ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਰਾਗ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਆਦਿ। ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਿਆਸਤ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਸ੍ਰੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਆਸ ਹੈ। ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਨ ਪੰਥਕ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਓ ਜੀ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਜੋਤਿ ਮਹਾਂਬਲੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਪਿੰਡ (ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ) ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਮਾਣ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ। ਇਹ ਅਦੁੱਤੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਉਦਾਹਰਣ ਆਪ ਦੇਖਣਯੋਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪਿੰਡ ਜਵੱਦੀ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੰਡਾਲ, ਉੱਤਮ ਸਟੇਜ, ਚੰਗੇਰੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ, ਆਦਿ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ, ਜਗ ਬਾਣੀ: 19 ਅਗਸਤ, 1991)

◈◈◈◈◈◈◈

ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੀਤਰਨ ਸੰਮੇਲਨ ਹੋਵੇਗਾ

"ਸੰਗੀਤ ਰੱਬੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਆਨੰਦਮਈ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਇਨਾਤ ਆ ਕੇ ਸਿਜਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।" ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਹੋਈ ਇਕ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ।

ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ 10 ਤੋਂ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਅਦੁੱਤੀ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਬੰਧੂ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਨੀਲਮ ਸਾਹਨੀ, ਨਿਵੇਦਿਤਾ ਕੌਰ, ਭਾਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਆਦਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਲੇ 31 ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀਆਂ ਆਡੀਓ ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਕੈਸਿਟਾਂ ਲਾਗਤ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਗੀਤ ਅਕੈਡਮੀ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ, ਜਗ ਬਾਣੀ: 13 ਸਤੰਬਰ, 1991)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਇਨ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ

ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਆਲੰਬਰਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕੁਲ 31 ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਾਇਨ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ 'ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ' ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਲੇਠੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਾਲੇ ਦਿਨ 9 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਪਧਾਰ ਰਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਸੰਤ ਸੰਮੇਲਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਪ੍ਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਲਈ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਉਲੀਕੇ ਜਾਣਗੇ। ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ 10 ਤੋਂ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਚੱਲੇਗਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਇਨ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਧਨੀ ਸੰਤ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਗੰਧਰਵ ਡੁਮੇਲੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਵਡਹੰਸੁ ਤੇ ਸੂਹੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(ਜਗ ਬਾਣੀ: 5 ਅਕਤੂਬਰ, 1991)

ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ

ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ

ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦਾ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਉੱਘਾ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਡਿਉਢੀ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਣਾ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਜਵੰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ ਹੁਕਮ ਲਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਕੇ ਡਿਉਢੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੂਜੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਥਾਣੀਂ ਅਚਾਨਕ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਿੰਡ ਸੁਧਾਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਜਵੰਦਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਉਥੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ, "ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਰਹੇਗਾ।" ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ "ਜਵੱਦਾ" ਪਿਆ ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਵੱਦੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਪਿੰਡ ਮਾਡਲ ਟਾਊਨ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸਥਿਤ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਇਸ ਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਅਤਿਅੰਤ ਸ਼ਰਧਾ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਮਸਤਕ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਇਥੇ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜੋੜ ਮੇਲ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵੀ ਜੋੜ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਸੰਗਰਾਂਦ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ 9, 10, 11, 12 ਅਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਅਤੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤਕ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਵੇਗੀ। 30-32 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਵੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੰਡਾਲ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਟੇਜ ਉਸਾਰੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਰਸੀਏ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵਗੈਰਾ ਲਈ ਸਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਉੱਦਮ ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਗੀਤਕ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ, ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ: 9 ਅਕਤੂਬਰ, 1991)

◈◈◈◈◈◈◈

ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ

"ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਸ਼ਾਂਤੀ, ਨਫ਼ਰਤ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਬੱਦਲ ਮੰਡਰਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਕੋਈ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਮਾਹੌਲ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗੰਧਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਾਦ ਰੂਪ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਗਾਇਨ ਦੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਹਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"

ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੱਜ ਇਥੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਰੱਖੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 9 ਤੋਂ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਵੱਦੀ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੇ, ਪੰਜ ਰੋਜ਼ਾ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ 52 ਰਾਗੀ ਜਥੇ 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਕਰਨਗੇ।

ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਪਿੱਛੇ 10 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਦਲੀਪ ਚੰਦਰ ਬੇਦੀ (90 ਸਾਲਾ) ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ 13 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਇਕੋ-ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਖੋਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਪਿਛਲੇ 500 ਸਾਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਰਾਗ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਿਯਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਪੱਧਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਕਸੁਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਮਾਂ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚਲਾ ਅੰਤਰ ਵੀ 13 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ 31 ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਗਾਇਨ ਲਈ ਹੁਣ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੋਟੇਸ਼ਨਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 'ਤਾਊਸ' ਅਤੇ 'ਰਬਾਬ' ਸਾਜ਼ ਵੀ ਵਿਖਾਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਜ਼ਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜਵੰਦੇ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰਾ ਵਰੋਸਾਇਆ ਪਿੰਡ ਜਵੱਦੀ ਲੱਖਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਅਕੈਡਮੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਕੈਡਮੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਥੇ 10 ਸਾਲਾ ਸੰਗੀਤ ਕੋਰਸ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਹੈ। ਇਥੇ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੱਚੇ ਦਾਖਲ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸੇਧ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਚਾਰ ਰਾਗ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਝ, ਤੁਖਾਰੀ, ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਅਤੇ ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਦਰਜ ਹਨ ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 50-60 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਢੰਗਾਂ ਦੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਉਸਾਰੂ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਮੁੜ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਨਿਮਾਣਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਲਈ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 50000 ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਖੂਬਸੂਰਤ 300×150 ਦਾ ਪੰਡਾਲ ਅਤੇ 60×30 ਦੀ ਸਟੇਜ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਲਗਭਗ 15000 ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਠਹਿਰਣ ਲਈ ਟੈਂਟਾਂ ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਫਰਮ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਆਡੀਓ ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ, ਜਗ ਬਾਣੀ: 9 ਅਕਤੂਬਰ, 1991)

- ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਅਦੁੱਤੀ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 31 ਰਾਗਾਂ ਵੱਲ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦਾਸ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਤਿੰਨ ਤਾਰ ਜਾਂ ਚਾਰ ਤਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਗ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਸਮੇਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਕਹਿਣੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਈ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜੋ 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੇਕਰ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਾ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਿੱਖੇਗਾ ਤੇ ਕੌਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰੇਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਮਹਾਨ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਸਾਧਨ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਭਾਰੀ ਲੋੜ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਕਰ ਕੇ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੇ ਸੰਗੀਤਕ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਅਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕਰਨਗੇ।

ਗਿਆਨੀ ਚੇਤ ਸਿੰਘ
ਸਾਬਕਾ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ।

- ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਸੱਚ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੰਦੇ ਵੀ ਮਿਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਉਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਤਿ-ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਦਭੁੱਤ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਕਾਸ਼ ਤੱਕ ਉੱਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 31 ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਰਤਨ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਧੁਨੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਆਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਕਾਰਜ ਦਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿਹਰਾ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਸੱਥ, ਮਦੋਕੇ, ਮੋਗਾ

Biggest ever 'Kirtan Darbar' from Oct 10

"World peace through divine music" is the theme of the biggest 'Kirtan Darbar' or festival of Sikh music scheduled to be organised at Jawaddi Village on the outskirts of Ludhiana from October 10 to 13 next.

According to the chief organiser of the festival, Baba Sucha Singh, 45 top 'ragis' or religious musicians will participate in the event and more are expected to come-even from abroad.

They will be reciting all the 31 main ragas included in the holy Guru Granth Sahib, making this Kirtan Darbar the biggest ever ion Sikh history.

They will also play the instruments used by the Sikh gurus. Baba Sucha Singh explained that one purpose of the kirtan darbar was to soothe agitated and discontented heart through kirtan, which was unity of music and divine thought. The second aim was to preserve the glorious tradition of Sikh music by preparing audio and video cassettes of the kirtan darbar, preserving them in a library and distributing them world-wide.

(Indian Express: August 24, 1991)

ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਸਫਲ ਆਯੋਜਨ ਬਾਰੇ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ, ਰੇਡੀਓ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਨਣ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਮਿਲਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰ: ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਣਾ
ਓਕਾਰ ਕਲੀਨਿਕ, ਸ੍ਰੀ ਕਰਨ ਪੁਰ ਜ਼ਿਲਾ ਗੰਗਾ ਨਗਰ

ਲੁਧਿਆਣਾ 'ਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ 10 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ

ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਤਤਕਰੇ 'ਤੇ 31 ਰਾਗਾਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਲੁਧਿਆਣਾ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਗਾਈ ਹੈ ਉਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਗ ਦੇ ਬਾਕਾਇਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਚਾਰ ਰੋਜ਼ਾ ਸੰਮੇਲਨ 10 ਤੋਂ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਚੱਲੇਗਾ।

ਸੰਮੇਲਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਿੰਡ ਜਵੱਦੀ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਬਾਰੇ ਮੁੱਖ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਰਾਗੀ ਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਤਿੰਨ ਸਮਾਗਮ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰੋਜ਼ਾ ਸੰਤ ਸੰਮੇਲਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੋਵੀਨਾਰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਚੌਥਾ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲਾ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਅਤੇ ਤੋੜਨ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਤਿਲਕ ਰਾਗ ਦਾ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰ ਕੀਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਝੂਮ ਉੱਠਦੀ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਰੂਹ ਦਾ ਮਿਲਣ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਦੁਵੈਸ਼ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਦੌੜ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿੱਥੇ ਵੀ 10 ਜਾਂ 15 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ ਉਥੇ ਹੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਦਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਹਰ ਹੀਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਦਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਖਾਣੇ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮੁਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੁੱਕੇਗੀ। ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਅਮਲੀ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੰਗੀਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਣ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ, ਜੀਵਨ ਸੁਚੱਜਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਔਗੁਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰਨਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੋਵੇਗਾ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਦਰ 5 ਤੋਂ 10 ਸਾਲ ਤੱਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪੀਰੀਅਡ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਧਰਮ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁਣ ਵੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸਕੂਲ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਜ਼ ਜਿਵੇਂ ਰਬਾਬ, ਦਿਲਰੁਬਾ (ਤਾਊਸ), ਜੋੜੀ, ਤਾਨਪੁਰਾ ਅਤੇ ਸਰੰਦਾ ਵਜਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਸਾਰੰਦਾ ਅਤੇ ਤਾਊਸ ਸਾਜ਼ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਮੇਲਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ, ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਰੋਲ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਸਿੰਘ ਸਭਾਵਾਂ, ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ***(ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ: 24 ਅਗਸਤ, 1991)***

* *ਸੁਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਆਪ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਆਯਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਬੜੀ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਾਰਦਿਕ ਵਧਾਈ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਹੋਏ ਮਹਾਨ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੋਵੀਨਾਰ ਛਾਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਉੱਦਮ ਹੈ, ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਰਾਗਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੇਗੀ।*

ਸ੍ਰ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਸਾਬਕਾ ਸਕੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ

---

* *9 ਤੋਂ 13 ਅਕਤੂਬਰ 1991 ਤਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਹੋਈ ਹਰ ਇੱਕ ਪਾਸਿਓਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸ਼ਲਾਘਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਰਿਣੀ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਾਰਵਾਈ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸੇਵਾ ਨਾ ਭੁੱਲਣਯੋਗ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ....।*

ਡਾ: ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿੰਘ
ਡਿਪਟੀ ਚੀਫ਼ ਸੈਕਟਰੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ।

---

* *ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਰਾਗ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ (ਕੀਰਤਨ) ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕਾਬਲ ਏ ਤਾਰੀਫ਼ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਬਰੋਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਂਭਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਵਾਂ ਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਕਬੂਲ ਕਰਨੀਆਂ ਜੀ ....*

ਡਾ: ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ, ਬੀ-60 ਫਤਿਹ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪੱਤਰ - ਅਸੀਸਾਂ

- ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਧਾਰਮਿਕ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਲਈ ਦਾਸ ਕੋਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ 75 ਸਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਨਜ਼ੀਰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ ਬਲਕਿ ਇਉਂ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ **ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ** ਤਵਾਰੀਖੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬੀਤੀਆਂ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਛਾਪਿਆ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਗਿਆਨ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਿਸ ਖੁਸ਼ ਅਸਲੂਬੀ ਨਾਲ ਨਿਭਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁਆਜ਼ਿਜ਼ਾ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਨ ਆਪ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਤੇ ਠੀਕ ਹੀ ਢੁਕਦੇ ਹਨ : "ਸੰਤਾ ਕੇ ਕਾਰਜਿ ਆਪਿ ਖਲੋਇਆ ਹਰਿ ਕੰਮੁ ਕਰਾਵਣਿ ਆਇਆ ਰਾਮ॥" ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਬਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪ ਅਜਿਹੇ ਦੁਰਲੱਭ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਦੇ ਰਹੋ।

ਤਰਲੋਕ ਚੰਦ ਨਾਗਪਾਲ
ਮਕਾਨ ਨੰ: 46 - ਕਟੜਾ ਦਲ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

- ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਆਪ ਉੱਪਰ ਬੇਅੰਤ ਰਹਿਮਤ, ਅਨਾਇਤ ਤੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ***"ਐਸਾ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਿ ਮਨ ਮੇਰੇ॥"*** ਅਤੇ ***"ਭਲੋ ਭਲੋ ਰੇ ਕੀਰਤਨੀਆ"*** ਕੀ ਹੁੰਦੈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਗੀਤ ਭਿੱਜੀ ਸੁਰ ਸੰਗੀਤ, ਲੈਅ ਤਾਲ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਗੂੰਜ ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ ਦੇ ਪੰਡਾਲ 'ਚੋਂ ਉੱਠੀ ਆਤਮਿਕ ਖਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਕੋਈ ਸੰਗੀਤਕ ਹੂਕ, ਇੱਕ ਨਾ ਭੁੱਲ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਦਾਸਤਾਂ ਹੋ ਨਿਬੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਕੀਰਤਨੀ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੋਚਣ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਲੰਗਰ, ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਅਥਾਹ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਡਸਿਪਲਨ ਸਭ ਅਭੁੱਲ ਤੇ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ
ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ, ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

- ਆਪ ਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਅਪਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਦੁੱਤੀ ਕੀਰਤਨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 31) ਦੀਆਂ ਛਹਿਬਰਾਂ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਰਾਹੀਂ ਮਿਤੀ 9, 10, 11, 12 ਅਤੇ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਵੱਦੀ ਕਲਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਤਿ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਉੱਦਮ ਹੈ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਵੀ ਸਿਰਫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰ ਤੇ ਨਦਰ ਨਾਲ। ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਕਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵੇਲੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਹੋਏ ਤੇ ਆਪ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਸੁਨਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਹੈਨ ਪਰ ਕੀਰਤਨ ਸੁਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੱਚਮੁਚ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਹੇਠ ਸਜੇ ਸਚਖੰਡ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਣ ਤੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੋਤੇ ਜਨ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਸਜੇ ਹੋਏ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਵਕ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰਸਿਖ ਸੱਜਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰੇ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੁਆਈ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਹਾਨ ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਇਸ ਪੂਰਨ ਸਫ਼ਲਤਾ ਤੇ ਹਾਰਦਿਕ ਵਧਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸ ਜੋਦੜੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਐਸੇ ਉੱਦਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੋ।

ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ
ਆਨਰੇਰੀ ਸਕੱਤਰ, ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ (ਸਥਾਨਕ ਕਮੇਟੀ) ਲੁਧਿਆਣਾ।

- ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਵਾਇਆ ਦਾਸ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ। ਦਾਸ ਨੇ ਵੀ 10 ਤੋਂ 12 ਤੱਕ ਅਦੁੱਤੀ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਨੰਦ ਆਇਆ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅੱਗੇ ਇਹੋ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਉੱਦਮ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ ਰਹਿਣ। ਦਾਸ ਨੇ ਜੋ ਵੀ ਜਵੱਦੀ ਵੇਖਿਆ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਕੋਈ ਤੰਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜਦੋਂ ਦਾਸ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਇੰਨੀ ਮਿੱਠਤ ਆਪ ਵਿੱਚ, ਆਪ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਭਰੋਸਾ ਵੇਖਿਆ। ਦਾਸ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ....

ਸ੍ਰ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ
ਮਕਾਨ ਨੰ: 1380, ਰੇਲਵੇ ਰੋਡ, ਨਕੋਦਰ।

• ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਬੇਹੱਦ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਉਪਰਾਲੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਵਧਾਈ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਵਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਾ ਜੀ। ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਗਮ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਆਪਣੀ ਡਾਕ ਦੀ ਲਿਸਟ ਤੇ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਚਨਾ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨਾ ਜੀ।

ਸ੍ਰ: ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਮੋਗਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ

• ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਆਪ ਜੀ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ, ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਗੋਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਗ੍ਰੰਥ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸੰਸਥਾ (ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ, ਇਸ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ) ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕਦਮ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਲਈ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮੇਲਨ ਨੂੰ ਜੋ ਆਡੀਓ ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਕੈਸਿਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਰਸਾ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰ: ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਹੈਰੀਟੇਜ਼
ਪਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ

• ਸੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਸਾਲ 1991 ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ "ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ" ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਗੀਤ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸਮਾਗਮ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪੰਥ ਦੇ ਉੱਘੇ ਰਾਗੀਆਂ ਤੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ 31 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗਾਇਨ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਘੋਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦਾ 16 ਆਡੀਓ ਕੈਸਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਕਲਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਲਈ ਇੱਕ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸੁਗਾਤ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ "ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੈਮੀਨਾਰ" ਪੰਥਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਬਰਾਬਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। "ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ" ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚਿਰਜੀਵੀ ਯਾਦਗਾਰ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ।

• ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਪੂਰੇ ਚਾਅ ਤੇ ਹੁਲਾਸ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ "ਅਦੁੱਤੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ 1992" ਇਸ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਦੁਰਲਭ ਰਤਨ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਪਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸੀਤਲ ਸੋਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਖੇ ਰੁਮਕਦੀ ਮਿੱਠੀ ਪੌਣ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਦੂਜੇ ਸੰਗੀਤ ਸੰਮੇਲਨ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਨੰਦ ਮਾਣੇਗੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਖਾ ਤੋਂ ਸੁੱਕੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗੀ।

ਐਮ.ਐਸ. ਬੱਤਰਾ
ਸਕੱਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ